

INTERPELLATION TILL STATSRAÅD

Från Riksdagsförvaltningen
2024-03-01
Besvaras senast
2024-03-15

Till statsrådet Johan Forssell (M)

2023/24:586 Sveriges agerande i förhandlingarna om LBI

Transnationella företag har i dag större makt och inflytande än någonsin. Det finns tusentals handels- och investeringsavtal som skyddar företags investeringar genom så kallade tvistlösningsmekanismer, Investor State Dispute Settlements (ISDS). Dessa mekanismer ger företag möjlighet att stämma regeringar när de instiftar lagar och regler som missgynnar företagens intressen. Tvisterna löses i ett parallellt juridiskt system som är överordnat nationella rättssystem. Till skillnad från nationella domstolar, som prövar fallen utifrån demokratiskt stiftade lagar, grundar sig ISDS-domar enbart på handelsavtal. Strängare miljökrav, höjda minimilöner och åtgärder i samband med den globala coronapandemin eller för att implementera de globala målen och Parisavtalet – alltså bidra till den nödvändiga klimatomställningen – är några exempel på åtgärder som företag ansett har missgynnade deras investeringar och därmed fått dem att stämma länder på miljardbelopp.

Samtidigt saknas det internationellt bindande regler för att hålla företag ansvariga i fall då människor eller miljö drabbas negativt. Detta sker dagligen, exempelvis genom exploatering av arbetare, miljöförstöring, skatteflykt och samhällsförödelse i spåren av extraktiva projekt. Länder i det globala syd där naturresurser utvinns i stor skala är extra utsatta. Och grupper av människor som är mer sårbara, som kvinnor och urfolk, drabbas ännu hårdare.

Just transnationella företags komplexa strukturer och ofta långa värdekedjor gör att dessa är extra svåra att ställa till svars juridiskt. Till exempel bär det amerikanska oljebolaget Chevron, före detta Texaco, ansvar för en av de största miljökatastroferna genom tiderna. Under tre decennier dumpade företaget motsvarande 650 000 fat råolja i stora delar av nordöstra Ecuador och gav upphov till det som ibland benämns som Amazonas Tjernobyli. Än i dag påverkas tusentals människor i området, främst urfolk och småbrukare, av oljeföroreningarna.

För att komma till rätta med transnationella företags straffrihet antog FN:s råd för mänskliga rättigheter 2014 en resolution som krävde upprättandet av ett globalt bindande fördrag för transnationella företag vad gäller mänskliga rättigheter. Fullständigt namn är International Legally Binding Instrument to Regulate, in International Human Rights Law, the Activities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises, förkortat LBI. Fördraget förhandlas i oktober varje år, nu senast den 23–27 oktober i Genève. Varken

Sverige eller EU har hittills deltagit aktivt som förhandlande part i förhandlingarna.

Vi vill att Sverige ska engagera sig i förhandlingarna. Exemplet med Chevron är tyvärr inget fruktansvärt undantag. Liknande fall av miljöförstöring och kränkningar av mänskliga rättigheter förekommer dagligen. Det är mer än tio år sedan – år 2011 – FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter, United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights, UNGPs, antogs. Tillräckligt med tid har passerat sedan antagandet för att med säkerhet kunna säga att frivilliga principer och riktlinjer inte räcker till. Det som är en gemensam brist för UNGPs och andra internationella riktlinjer och principer är att de inte är bindande. Det finns därmed inga möjligheter att juridiskt följa upp och ställa transnationella företag till svars när de bidrar till kränkningar av mänskliga rättigheter eller miljöförstöring.

EU arbetar just nu med en lagstiftning som gör det obligatoriskt för europeiska företag att genomföra riskanalyser – identifiera, hantera och förhindra risker – av företagets möjliga påverkan på miljö och mänskliga rättigheter. Dock täcker inte heller EU:s direktiv de juridiska luckor på internationell nivå som möjliggör straffrihet för just transnationella företag, detta då mekanismer för ansvarsutkrävande inte ingår.

Sverige brukar vara en stark förespråkare för mänskliga rättigheter i internationella sammanhang. Vi ser därför att regeringen bör engagera sig för att få ett starkt LBI på plats. Det behöver vara bindande för företag att vidta förebyggande åtgärder genom tillbörlig aktsamhet för att undvika att mänskliga rättigheter och miljö kränks. Det är även av särskild vikt att minska rättsliga och andra eventuella hinder för att skapa förutsättningar för offer att få sin sak prövad samt att se till att fördraget blir överordnat handels- och investeringsavtal.

Med anledning av detta vill jag fråga statsrådet Johan Forssell:

1. Vilka skäl ligger till grund för att Sverige inte deltar aktivt i förhandlingarna om LBI?
2. Vilka skäl ligger till grund för att Sverige inte verkar aktivt för att ge EU ett förhandlingsmandat i förhandlingarna för LBI?

3. Givet investeringsskyddsmekanismer och komplexa transnationella företagsstrukturer och svårigheten för människor som drabbas negativt av transnationella företags verksamheter, på vilket sätt ser statsrådet och regeringen att säkerställandet av mänskliga rättigheter kan garanteras av stater utan bindande internationella regler?

.....

Lorena Delgado Varas (V)

Överlämnas enligt uppdrag

Lena Lindbäck